

Др Јелена З. Јонић

ЛИКОВИ СРПСКЕ ЖИТИЈНЕ КЊИЖЕВНОСТИ КАО СВЕДОЧАНСТВО ИСПУЊЕЊА БОЖАНСКОГ ПРОВИЂЕЊА У СВЕТЛУ *ЈЕВАНЂЕЉА ПО ЈОВАНУ*

Рад нам сведочи о томе како ништа у животу, а поготову у ницању једног светог човека није случајно, и о томе како је живот житијних јунака, конструкта Божје благодати и божанског провиђења, поступно испуњавање Божјег плана о њима. Циљ нам је био да кроз *Јованово Јеванђеље* укажемо на пуноћу обожења човечанске природе у Христу описом житијних ликова чија је предодређеност на обожење унапред знана, чиме су они чинили оно што је било пожељно за достизање религиозног култа, који је био управљен на хришћанско добро које су посредовали свом народу.

Кључне речи: Божанско провиђење, Божанска благодат, *Јеванђеље по Јовану*, житијни ликови.

Законитости поетике жанра житија подразумевају обликовање историјско-документарне грађе у сврху типизације ликова, где се та грађа врло често преводи и уздиже до висине библијских алегорија и симбола. Љиљана Јухас Георгиевска говорећи о Светом Сави у Доментијановом житију запажа да:

„Свети Сава у делу израста у лик-функцију, његова осећања потчињена су космичким и божанским идеалима, а делање се одвија према Божјем промислу и одређеном плану. Сви догађаји, чак и они који су презентовани без посебне назнаке да узводе ка вишем циљу, имају такав семантизам и усаглашени су са општим контекстом дела и основном идејом писца о јунаку“ (ЈУХАС ГЕОРГИЕВСКА 1997: 51).

Овакво запажање да се применити на житијине јунаке уопште, који нам као конструкт Божје благодати и божанског провиђења сведоче о томе како ништа у овом животу, а поготову у ницању једног светог човека, није случајно. Богдановић говори о моменту провиденцијалности, божанске бриге и плана о светом човеку који је битан за причу о школовању, браку и

опредељењу за подвиг. „Сам светачки живот и смрт, као и посмртна чудеса, треба да наведу читаоца на мисао да је Бог *славан у светињама својим* (Пс. 67, 36)¹. Наведена запажања указују на типичну хагиографску композицију где се свети јунак прати од догађаја који претходе његовом рођењу и који осмишљавају његов потоњи животни пут, па до чудесних збивања после смрти.² Јунаков живот ће у складу са овим бити *сукцесивно исцупување делова Божијег плана о њему* (Маринковић 2007: 292), у складу са сазнањем да је:

„човек створен по образу Божијем и као такав он је сместилиште (сасуд) хотимично божанског живота и његових надахнућа. Предодређен за обожење у пуноћи свог духовног бића, човек постаје причасник (заједничар) божанског живота, не губећи при томе и своје сопствено биће“ (Булгаков 2011: 53).

Јунак се не јавља само као целина кроз слику Логоса, него су и поједине црте његовог духовног облика слике највиших суштина.

„Између Његове Божанске и човечанске природе, воље и енергије, уза сву њихову *природну* разлику, није било животне раздвојености или сукоба, напротив, оне су сједињене у *јединственом* животу Богочовека“ (Булгаков 2011: 54).

Христос у разговору са ученицима пре одласка Оцу изјављује да ће творити већа дела када буде узнет у слави, кроз Своје следбенике³: *Заиста, заиста вам кажем: Ко верује у мене, дела која ја творим и он ће творити, и већа од ових ће творити; јер ја идем Оцу своме. И што год заштитиће (од Оца) у име моје, ја ћу учинити* (Јн 14, 12–14)⁴. Писци житија као медијуми божанске хиперконвенције⁵, представљају оне Христове следбенике кроз које он твори оно што није док је био у људском обличју, такође, свети о којима се пише, поред тежње ка личном узрастању, шире Христово учење и богоспознање последујући Христу према речима Светог апостола Павла у *Посланици Јеврејима: Слушајте старешине своје и ѿвинујте им се, јер они бдију над душама вашим ...* (Јев. 13, 17).

¹ Види: Предговор Д. Богдановића у Свети Сава 1986: 21.

² Види: Предговор Д. Богдановића у Теодосије 1988: 26.

³ Господ је позвао човечанство које се обожује да твори дела која је Он творио, не у смислу њиховог понављања, него тако што ће у њима имати узор и идеални задатак. То је изражено у Христовој заповести о делима, заповести коју је Господ више пута понављао ученицима, и коју као да је у опроштајној беседи учинио Својим завештањем (Булгаков 2011: 54).

⁴ Речи „Јер ја идем Оцу своме“ по речима Булгакова несумњиво значе пуноћу остварења искупитељског подвига и силе боговаплоћења, кроз страдање ка слави, кроз смрт ка васкрсењу и небеском прослављању (Булгаков 2011: 54, 55).

⁵ Наумов уводи ову синтагматску конструкцију сагледавајући писца као преносиоца божанске универзалне истине (Наумов 2009: 173).

У Дукљаниновом казивању, Јован Владимир постаје свети мученик постепено од владара и витеза до доброг пастира и свеца. Божанско провиђење се у његовом животу приказује као обдареност *сваким знањем и свећошћу* од најранијих дана, преко истицања његове светости речима да је био *свећни човек*, до његових дела којима се пројављена светост потврђује, према Јн. 3, 21: *А ко истину њвори, иде ка свећлосћи, да се виде дела његова, јер су у Боју учињена*. Једно од таквих дела је предсказање или позив на светост који се дешава у његовом виђењу, када је био затворен у тамници. Тада се појавио анђео Господњи који му је најавио оно што ће се догодити, како ће га Бог ослободити и како ће он због мучеништва допрети у царство небеско, те примити венац који неће увенути као и награду вечног живота.

Свети Сава говори о Немањином животу као реализацији Божјег провиђења у моменту његовог разлучивања од овоземаљског живота:

„А сви ми гледасмо и плакасмо горко, гледајући на овом блаженом старцу таква неисказана Божја провиђења. Јер како је и овде, у држави својој, молио у Бога и даде му, тако ни до овога часа не хтеде да се лиши ниједне ствари духовне, него му Бог све испуни“ (СВЕТИ САВА 1986: 113, 114).

Следбеници Христовог учења и учења хришћанских апостола оличени у јунацима житијних текстова на челу са Немањом, духовним вођом, свесни су да „морално начело смењује ритуални однос према старозаветном Богу, и да је однос према Богу одређен слободним унутрашњим избором“ (Марјановић Душанић–Поповић 2004: 608), који им омогућава да буду испред најистакнутијих личности *Сћароја завейта*.

Стефан Првовенчани, узносећи Немању као духовног учитеља, записује: „Радуј се, учитељу *Новоја завейта*, који ниси поучавао мојсијевски, него си, идући за Павлом, његова учења изврсно усадио у разум наш“ (Првовенчани 1988: 32). Имајући у виду првенство новозаветног над старозаветним поретком⁶ у *Живойу свећој Симеона*, С. Првовенчаног, у први план се поступком антиципације истиче божје провиђење које Немању од рођења предодређује за велика дела: „...родитељи његови пажаху на дете, не знајући божје тајне и пучине милосрђа која ће бити на њему – да ће он царевати над земаљским и да ће се на небесима настањивати са анђелима“ (Првовенчани 1988: 65). Божанско провиђење које ће се на њему остварити сведочи о његовој изабраности и христолости. Немања ће попут Христа кратко време царевати над земаљским, извршити ту у потпуности своју мисију која је такође део Божјег промисла, а састоји се у сакупљању пропалих земаља отачаства свога, обнављању и грађењу цркава, пастировању и учитељевању, те, напослетку, остварити своје дуговеко царство настањујући се

⁶ Старозаветни поредак је свакако претходио новозаветном јер се у *Новом завейу* испуњава оно што је *Сћарим* пророковано. Првовенчани бележи да је Давид Духом Светим прорекао Исусово милосрђе којим не задоцне (Првовенчани 1988: 63).

са анђелима. „Све што се Немањи догађа у животу и после смрти, Првовенчани објашњава чињеницом његовог послања и изабраности“ (ДЕРЕТИЋ 2007: 114).

Божанско провиђење у вези са Христовим земаљским деловањем јасно је остварено кроз силазак Светог Духа у облицију голуба који стаје на онога који се крштава Духом Светим, затим посредством Јована Крститеља који казује да је Христос онај који за њим долази и испред њега је, јер пре њега беше. Низом Христових сведочанстава управљених ка онима који не верују потврђено је божанско провиђење и испуњена је воља Божја. У складу са тим, Христос, испунивши своју земаљску мисију, спремно одлази оцу, знајући да у плану домостроја Божијег ништа није остало неиспуњено: *Јер ја живој свој ѿлажем да ја ојей узмем* (Јн. 10, 17). У оба случаја одлазак из земаљског и настањивање у небеском царству значило је привремено удаљавање од верујућег народа, а коначно сједињење са њим у вечном духовном предводништву. Христос ће то чинити кроз своје апостоле, а Немања, сада већ Симеон, кроз своје потомке, поносне представнике светородне лозе српске. Божији план о спасењу света и човека налази се у *Сшаром завету*, а доласком Христовим он се показује у целокупној својој пуноћи. Попут овог, сачињен је и новозаветни план⁷ по коме је Немања један од божјих изабраника, јер је Бог својим планом предвидео да Немања буде владар, „земаљски господар“ и светитељ. Њега је Бог премилостиви чувао од младости, а Христос га је невидљиво себи звао.

Божје предодређење, предестинацију у српској књижевности, маестрално је обрадио Доментијан у *Житију Свѣтога Саве*, закључује Р. Маринковић (Маринковић 2007: 292), он Светог Саву, откривајући његову божанску сврху делатности, приказује као таквог од почетка, од рођења, па и пре тога. Идеја о његовој светости код Доментијана је приказана као *историја овајлоћења Божје ѿромисли*, као историја остварења оног што је дато унапред (ДЕРЕТИЋ 2007: 124). Он је *истинишо семе Божје, Бојом засејано*, одређен да буде *блајослов и ѿросвѣљење свој ојачасѣва*, Немања прориче да ће Сава постати светац, јер је за то још пре рођења предодређен: „Радошћу радуј се, изабрани сасуде Духу пресветоме Христом назнаменани, помазани апостолском благодаћу још пре твога рођења“ (Доментијан 1988: 101).

На другом месту у житију Доментијан констатује да се пророчанство *бојоноснога оца нашега* Симеона у вези са Савом испунило:

„И сада се догоди пророчанство богоноснога оца нашега Симеона, који му прорече: И света душа твоја биће престо самоме Господу и Господ који царује у векове и на векове биће с тобом“ (Доментијан 1988: 210).

⁷ Прича о сејачима и жетеоцима из *Јеванђеља ѿ Јовану* помоћи ће нам да разумемо природу новозаветног домостроја спасења чији се циљ остварује у оквирима историје. *И који жање ѿрима ѿлају, и сабира род за живој вечни, да се радује заједно и који сеје и који жање* (Јн. 4, 36). Ове речи у Теофилактовом тумачењу имају следеће значење: „Пророци су сејали, али нису пожњели. Уосталом, они се због тога нису лишили насладе, него се радују заједно са нама, иако не жању заједно са нама“ (Охридски 2018: 325).

Сједињење душе са Свевишњим, које од искони бива Савина тежња, постаје реализовани план подобија⁸, према прореченом у *Јеванђељу*:

Ја сам хлеб живоїа: који мени долази неће оїладнеїи, и који у мене верује неће никад ожеднеїи (Јн. 6, 35), Ако оїанеїе у мени и речи моје у вама оїану, шїо іод хоћеїе ишїїиїе и биће вам (Јн. 15, 7).

За Немању ћемо такође у Доментијановом *Живоїу Свеїоїа Саве* наћи сведочење да је син *свеїлосїи*, кога је Христос, као и Саву, изабрао још из утробе материне *да буде сусреїник њеїовим свеїима и да са њима неразлучно зборује.*

У *Живоїу Свеїоїа Симеона* налазимо још конкретније антиципације о Немањиној предодређености: „Живљаше на истоку гледајући ка Вишњему, ка истоку истока, који је узишао на небесно небо на истоку, чекајући сунце, великога свога љубитеља Христа, који ће га просветити незалазном светлошћу...“ (Доментијан 1988: 239). Доментијанове антиципације Немањине предодређености као окосницу имају метафору светлости према реченом у *Јеванђељу* о Исусу, као *свеїлосїи свеїу* (Јн. 8, 12).

Код Доментијана је и српска историја план Божји, алегоријска слика више, небеске стварности, вишег поретка ствари, запажа Р. Маринковић. „То је теолошка теорија државе као земаљске слике небеског царства“ (Маринковић 2007: 270).

Божанско провиђење у вези са рођењем и животом Светог Саве код Теодосија налазимо у сведочењу о томе како је Сава био чудесно дете, што није дело људске природе, него заповест свесилнога Бога. У прилог томе, Теодосије додаје и казивање о његовом божанственом крштењу које бива на онима који су порођени водом и духом. Овим је направљена јасна алузија на *Јеванђеље їо Јовану: Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у царсїво Божије (Јн. 3, 5)*. Разумемо да крштење које се извршава водом, бива праћено и Духом, односно доласком Господњим, вода у том случају бива дата од Господа и постаје *извор воде која тїече у живоїи вечни (Јн. 4, 14)*, у Савином случају *Дух Исїїине* постао је његовом Истином, сав се излио на њега, и створио непресушни извор, ново знамење: „Ово ће дете бити неко ново знамење“ (Теодосије 1988: 104). Савини родитељи су од почетка сматрали да он није од њих рођен, већ да је заиста *од Боїа дан, јер Бої унаїред зна све*, исписује Теодосије позивајући се на *Прву Јованову їосланицу: Бої је веїи од срца нашеї и зна све (1. Јн. 3, 20)*.

Када Теодосије говори о Петру Коришком као о веома кратком дечаку још из детињства, о његовом тихом обличју и нарави, о једноставној и безболној души којом потоњу благодат божју испољаваше, не одступа битно

⁸ Снежана Милојевић говори о будућим дешавањима у Доментијановом *Жиїиїу* након рођења Светог Саве као о рефлексу испуњења пророкованог и указује на паралелу Саве који је од Бога дат као испуњење мољеног са јеванђељским благим вестима чиме се потврђује христоликост књижевног лика Светог Саве (Милојевић 2015: 66).

од средњовековног поетичког канона да нам прикаже како душе божјих угодника још од детињства бивају осењене. Како је растао, све чвршће је корачао Христовим путем, желећи да се замонаши и живи као пустињак. На том путу успешно се одупрео отпорима од стране оца и мајке, до тренутка када се испречила сестрина претерана везаност за њега, где Петар након много покушаја да је одврати од себе, све препушта вољи Господњој. „Воља господња нека буде!“ (Теодосије 1988: 268). Оваквом одлуком да буде вођен вољом Свевишњег, Петар је у потпуности у његовим рукама. Божанско провиђење у вези са његовим животом од најранијих дана, било је увод у живот вођен и препуштен Божјој вољи.⁹ Није ли Петар у немогућности да било шта учини сам од себе, препуштен Божјој благодати и провиђењу у вези са његовим животом, сличан Христу који у *Јеванђељу* изговара: *Ја не моћу ништа чинити Сам од Себе; како чујем онако судим, и суд је Мој љраведан; јер не љражим вољу Своју, но вољу оца који ме је љослао* (Јн. 5, 30).

Рођење Драгутиново (Данило Други 1988) предвиђено је низом старозаветних и новозаветних обећања чудесног сина где је Јелена „плодни корен“ по вољи и плану Божјем, праведница на којој је сатворена посета светог и животворног Духа, који ће јавити зачеће доброга плода. Приказивањем Драгутина као насађене гране од доброплоднога корена¹⁰, одмах на почетку житија Уроша Великог, истичу се његова побожност и светост, а његова предестинираност да обитава у вечном блаженству пројављена је Светим Духом који силази на човека, као што у *Јеванђељу љо Јовану* читамо о силаску Светог Духа и његовом свеприсутству у човеку у Претечином сведочанству о виђењу Духа који силази са неба као голуб и остаје на Сину Божијем: *И љосведочи Јован љоворећи: Видео сам Духа љде силази као љолуб са неба и осљаде на њему* (Јн. 1, 32).

Божанско провиђење јасно је истакнуто у *Житију блажене Јелене монахиње* Даниловим казивањем о њезиној младости коју је Бог још тада снабдео унапред знајући све будуће, о чему нам говори *Прва Јованова љосланица*: *Бо љ је већи од срца наше љи и зна све* (1. Јн. 3, 20).

Милутин, син славних родитеља, великога краља Уроша и матере своје христољубиве Јелене, будући краљ, још од своје младости био је Богу мио и означен је духом благодати. „Ово дете породи премудрост, задоји благодат, а узрасте Свети Дух ... који напредује Божјим промислом, да се прослави

⁹ Радмила Маринковић има гледиште да се на прелазу векова из 13. у 14. јавља размишљање о човековој слободној вољи, те у складу са тим објашњава развој Теодосијеве мисли у његовом *Живоћу Свељоља Саве*, а можда још и више у *Живоћу Пељира Корицкољи*, да светост у првом реду човек задобија својим врлинама до којих долази самоусавршавањем, а не предодређењем. Петар, стога, упркос надчовечанској борби с бесовима, до краја живота остаје у неизвесности о своме спасењу, непрекидно тежећи ка врлини. Радмила Маринковић закључује да се на размеђи векова увиђа да схватање о предестинацији оспорава темељно хришћанско учење о човековој слободној вољи (Маринковић 2007: 294).

¹⁰ Код Данила Другог стално срећемо мотив доброплоднога корена који потиче из Христовог описа самога себе као чокота и оних који га следе као плодних лоза (Јн. 15, 5).

богоугодним делима...“ (Данило Други 1988: 111). Милутиново рођење је од Бога према јеванђељској истини: *Сваки који верује да Исус јесте Христос, од Боја је рођен* (1. Јн. 5, 1) и предодређен је да познаје духа истине: *Духа Истиине, која свети не може њрмийи, јер ја не види, нији ја њознаје; а ви ја њознајете, јер са вама њребива, и у вама ће бији* (Јн 14, 17), што је казано и у 1. Јн 4, 6: *Ми смо од Боја; који њознаје Боја слуша нас, који није од Боја не слуша нас. По овоме њознајемо духа истиине и духа обмане.* Порођен премудрошћу, а узрастао Светим Духом према *Јеванђељу: Примийе дука светиоја* (Јн. 20, 22), Милутин је примио божанску моћ, божанску љубав и истину, и најзад, божански живот и сведок је испуњења божанског провиђења, јер *означен Духом благодати*¹¹ разуме да је премудрост Божија Једно Исто Лице Свете Тројице, те да Богочовек Христос уводи у васцело Тројично Божанство. Дух Свети се познаје по присуству Истине Божје у човеку; а присуство те Истине пројављује се са Милутином у држању заповести Христових.

Над архиепископом Арсенијем се дешава божанско провиђење готово исте природе као код Милутина. „Јер у овом блаженом отпочину савршена истина, сам Христос, и назва се обитељ једносушне Тројице ... Још од младости своје означен Духом Светим и кроз Њега унапред предвиде будућа блага у вечном награђивању“ (Данило Други 1988: 153). На Арсенију се испуњава оно у шта је Господ уверавао Своје апостоле, блискост са Светим Духом: *А Ушешийељ Дух Свети, која ће Оијац њослаји у име моје, Он ће вас научији свему и њодсейиће вас на све шито вам рекох.* (Јн 14, 26), услед чега се на њему дешавају знамења Светога Духа којих су се удостојили и апостоли. Будућа блага у вечном награђивању су она о којима се говори у *Јеванђељу* као о неисказаном и немерљивом благу и незамењивом блаженству према *Јеванђељу: И од њуноће њејове ми сви њримисмо, и благодати на благодати* (Јн. 1, 16).

Архиепископ Данило сведочи о божанском провиђењу животом архиепископа Јоаникија који бива *рањен љубављу њрема Христју*, о којој нам сведочи *Јеванђеље: И ја им објавих име њвоје и објавићу: да љубав којом ме љубиш у њима буде, и ја у њима.* (Јн. 17, 26), за којим је потекао као *незлови-во јайће*, као што су некада његови ученици, нашавши Месију: *И уљедавши Исуса иде иде, рече: Гле, Јайће Божије! И чуше ја оба ученика кад њовораше, и оицдоше за Исусом* (Јн. 1, 36, 37). На исти начин се и Јоаникије уздао у Њега јединога, *њражећи Њејове ненасийне красоје.*

О архиепископу Јевстатију и божанском провиђењу у вези са њим, архиепископ Данило говори такође као о савезу љубави са Богом, кога је Господ „ранио љубављу према Богу“ (Данило Други 1988: 194), према *Јеванђељу* (Јн. 17, 26), због чега „није гледао ни на једно дело земаљске сујете“ (Данило Други 1988: 194), супротно онима који Христа нису познали: *У светју беше,*

¹¹ С. Булгаков говори о одухотворавању човечанства Христом које извршава Дух Свети, о благодати као делотворној сили обожења која мења људски дух, те о власти духа коју задобија кроз благодат и која се пројављује у односу на појаве природног живота, што назива чудотворством (Булгаков 2011: 54, 55).

местима остави своју успомену, и постаде вазљубљен у свету од свију, сва дела чинећи непорочно“ (Данилови настављачи 1989: 112).

Данило је у потпуности свестан да се на њему испуњава божанско провиђење, *дар пресвѣтѡга Духа*, о чему нам сведочи и његова тежња у достизању Божијих милосрђа и већих, према *Јеванђељу*: *Ко верује у мене, дела која ја ѿворим и он ће ѿворити, и већа од ових ће ѿворити*. (Јн. 14, 12), у исказаној хвали благодарења Господу: „...не удаљавајући се од Твојих милосрђа, но још више на већа преведећи“ (Данилови настављачи 1989: 107). Данило набраја отуда разумевање Христових тајни које су му дате у виду *јављања скривенога* према *Јеванђељу*: *Ко има зајовесити моје и држи их, ѿо је онај који ме љуби; а који мене љуби, ѿога ће љубити Оца мој; и ја ћу га љубити и јавићу му се сам*. (Јн. 14, 21); *раздавање благодати* према: Јн. 1, 16; *зборовање са анђелима* према: Јн. 20, 12, 13; *бесконечно весеље и бесконачна радост*: *Да радост моја у вама оситане и радост ваца да се иситуну; да имају радост моју иситуну у себи* (Јн. 15, 11; Јн. 17, 13), и као последње којим Данилова светост врхуни наводи се само обожење¹², задобијање вечног царства као сједињење са Господом на висинама према *Јеванђељу*: *Ја сам васкрсење и живој, који верује у мене ако и умре, живеће; И сваки који живи и верује у мене неће умрети вавек*. (Јн. 11, 25, 26).

Григорије Цамблук говорећи о животном путу Стефана Дечанског као божанском провиђењу, о његовој ревности за побожност и његовој вери у Христу, казује да је још од пунолетства био светао¹³ и да се „сав беше начинио помоћником Вишњег и ка Њему јединоме гледаше“ (Цамблук 1989: 50), према казаном у *Јеванђељу*: *Ко мени служи, за многа нека иде* (Јн. 12, 26).

О деспоту Стефану, *чувару ѡбожностѡи, ѡчачѡу хришћана*, Константин Филозоф ће рећи да је њему, у преставаљењу, кругове у ток управио Онај који све усмерава према *Јеванђељу*: *Све кроз њѡга ѡоситане, и без њѡга нишѡта не ѡоситане ѡио је ѡоситало* (Јн. 1, 3). Његов животни пут, иако обележен световним и државним, управљен је према задобијању Божије благодати која му је предодређена као *добром извршителу божасѡвених зајовесити* у ком се „у садашњим родовима јављају неизречена и дивна дела Бога нашега“ (Константин Филозоф 1989: 129), према: *Ко иситину ѡвори, иде ка свѡлостѡи, да се виде дела њѡва, јер су у Боју учињена* (Јн. 3, 21). Светлост има атрибутивно одређење у вези са Стефановим духовним ликом, када га Константин представља као најсветлијег, чиме се потврђује да је на њему испуњена тајна Божије благодати.

¹² „Ако би се могла сачинити схема хришћанског прогресирања човека к Богу, она би гласила овако: веровати, љубити, познати, разумети, обожити се“ (Поповић 2007: 158).

¹³ У *Житију* ће се много пута јавити мотив благодатне Светлости у вези са ликом Стефана Дечанског који ће нам указивати на лепоту његовог монашког лика, на узвишеност његове подвижничке природе на којој се испуњава божанско провиђење, према исихастичким теолошким погледима Григорија Цамблака.

Божије провиђење је у случају светог цара Уроша у *Житију* Патријарха Пајсија остварено као Божији план да се свети увеже мученичким венцем, те се приказом његовог страдалног живота пројављује спасење. „Божијим провиђењем ускоро би познато, као некада када уби Кајин Авеља ... Тако и ово утајити се није могло“ (ПАТРИЈАРХ ПАЈСИЈЕ 1993: 93, 94). На светом цару се показала пројављена снага благодати која је била спасоносна за сав српски род, према: *Јер се ѿказа благодати Божја која сѣсава све људе* (Титу 2:11). Његов живот је био „на похвалу прародитељима својим и свем српском роду на славу и част“ (ПАТРИЈАРХ ПАЈСИЈЕ 1993: 102). Урош је реализација божијег провиђења, манифестација Господњих предказања о славу Светога Духа, утешитеља који ће боравити са његовим следбеницима вавек и подсећаће их на све што им је говорио Христос према реченом: *И ја ћу умолиши Оца, и даће вам другога Утешитеља да пребива с вама вавек; А утешитељ Дух Свети, кога ће Отац ѿслаши у име моје, Он ће вас научиши свему и ѿдсејиће вас на све шито вам рекох* (Јн 14, 16, 26).

У раду смо приказали пуноћу обожења човечанске природе у Христу описом житијиних ликова чија је предодређеност на обожење унапред знана, јер Бог унапред зна, за Њега не постоји пре или касније, Он зна унапред јер је изван места и простора. Његова промисао следи оно што човек чини, а обожени житијни ликови, према горе изнетој тврдњи да израстају у лик-функцију, чинили су оно што је било пожељно за достизање религиозног култа, који је био управљен на хришћанско добро које су они посредовали свом народу. Како благодат делује дијалогски, делује у мери у којој ми дијалогски одговарамо и сарађујемо, тако је било природно да се она излије на оне који су створивши земаљску енергију, сјединивши се са нествореном енергијом која припада Богу, сачинили синергију, пуноћу обожења, причасношћу Духа Светог који се издашно изливао на њих.

ИЗВОРИ

- Данило Други, архиепископ. *Живошти краљева и архиепископа српских. Службе*. Стара српска књижевност. Књига шеста. Приредили Гордон Мак Данијел и Дамњан Петровић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 45–212.
- Данилови настављачи. *Данилов ученик и други насљављачи Даниловој зборника*. Стара српска књижевност. Књига седма. Приредио Гордон Мак Данијел. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1989, 27–117.
- Доментинан. *Живошт Светиопа Саве и Живошт Светиопа Симеона*. Стара српска књижевност. Књига четврта. Приредила проф. др Радмила Маринковић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 55–325.
- Константин Филозоф. *Житије десјошта Сѣефана Лазаревића*. Стара српска књижевност. Књига једанаеста. Приредила проф. др Гордана Јовановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1989, 71–132.

- Нови Завети. Нови Завети ѿсѿода наѿеѿа Исуса Христѿа.* Предео Вук Стефановић Караѿић. *Сабрана дела Вука Караѿића.* Књига десета. Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караѿића 1864–1964. Београд, 1974.
- ПАТРИЈАРХ ПАЈСИЈЕ. *Жиѿије свеѿиоѿ цара Уроѿа.* Сабрани списи. Стара српска књижевност. Књига шеснаеста. Приредио др Томислав Јовановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1993, 85–105.
- СВЕТО ПИСМО. *Свеѿио ѿисмо Сѿароѿа и Новоѿа заветѿа: Библија.* Београд: Свети архијерејски Синод Српске православне цркве – Штампарија Српске православне цркве, 2014.
- СВЕТИ САВА. Житије светога Симеона Немање. *Сабрани сѿисци.* Стара српска књижевност. Књига друга. Приредио Димитрије Богдановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1986, 97–119.
- СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ. Живот светог Симеона. *Сабрани сѿисци.* Стара српска књижевност. Књига трећа. Приредила Љиљана Јухас-Георгиевска. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 63–101.
- ТЕОДОСИЈЕ. *Жиѿије Свеѿиоѿ Саве.* Стара српска књижевност. Књига пета. Свеска прва. Приредио проф. др Димитрије Богдановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 99–261.
- ТЕОДОСИЈЕ. *Жиѿије Свеѿиоѿ Пеѿира Кориѿкоѿ.* Стара српска књижевност. Књига пета. Свеска прва. Приредио проф. др Димитрије Богдановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 263–288.
- ЦАМБЛАК. *Жиѿије Сѿефана Дечанскоѿ. Књижевни рад у Србији.* Стара српска књижевност. Књига дванаеста. Приредио Дамњан Петровић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1989, 49–87.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- БУЛГАКОВ, Сергеј. *О јеванђељским чудима.* Београд: Логос, 2011.
- БРАНЧАНИНОВ, Игњатије. Тесан пут установио је Сам Бог за Своје истинске служитеље. *Принос савременом монаѿиѿву.* Београд: Задужбина Светог Манастира Хиландара, 2004, 119–128.
- ГЕОРГИЈЕВСКА ЈУХАС, Љиљана. Библијске паралеле у функцији грађења јунака у Доментијановом *Живоѿу Свеѿиоѿ Саве.* *Српска књижевност и Свеѿио Писмо.* Зборник радова. Београд: Међународни славистички центар, 1997, 51–61.
- ДЕРЕТИЋ, Јован. *Историја српске књижевности.* Београд: Sezam book, 2007.
- МАРИНКОВИЋ, Радмила. *Свеѿиородна ѿсѿода српска.* Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2007.
- МАРИАНОВИЋ ДУШАНИЋ, Смиља, Даница Поповић. Смрт и светост. *Приваѿни живоѿи у српским земљама средњеѿ века.* Београд: Сlio, 2004, 586–615.
- НАУМОВ, Александар. *Сѿаро и ново.* Ниш: Центар за црквене студије, 2009.

Охридски, Свети Теофилакт. *Тумачење Јеванђеља ђо Луки и Јеванђеља ђо Јовану*.
Београд: Артпринт, 2018.

Поповић, Јустин (Преподобни Отац Јустин). Новозаветно учење о љубави. *Сејве и
жејве* (чланци и мањи списи) у Сабрана дела Светог Јустина Новог у 30 књига.
Београд: Наследници Оца Јустина и манастир Телије код Ваљева, 2007, 144–164.

Jelena Z Jonić

CHARACTERS IN SERBIAN HAGIOGRAPHIC LITERATURE AS
THE EVIDENCE OF GOD'S DIVINE PROVIDENCE CONSIDERING
THE GOSPEL OF JOHN

S u m m a r y

This paper aims to prove two important theses. One proposition is that nothing in human life, especially in the life of sacred persons, is the matter of haphazard accident. Another assumption is that the lives of hagiographic characters, the creations of divine blessing and providence, represent the fulfilment of God's divine design. The discussion of these ideas is based on the *Gospel of John*. The paper analyzes the hagiographic characters, who were predestined to achieve theosis and were thus the incarnation of the transformative process whose aim is the union with God for the betterment of their own people, with the purpose of indicating the possibility for all human beings to achieve deification themselves.

Међународни центар за православне студије
Ниш
jelenar@yemail.com

Примљен: 6. јула 2022. године
Прихваћен за штампу марта 2023. године